

Fimmtudaginn 7. nóvember 1996.

Nr. 90/1996.

Íslenska ríkið

(Jón G. Tómasson hrl.)

gegn

Guðnýju Árnadóttur

(Gestur Jónsson hrl.)

Biðlaun. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Haraldur Henrysson, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 27. febrúar 1996. Hann krefst aðallega sýknu af öllum kröfum stefndu og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefst hann þess, að kröfur stefndu verði lækkaðar og málskostnaður látinn falla niður á báðum dómstigum.

Dómkröfur stefndu eru þær, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur með þeirri breytingu, að höfuðstóll dæmdra biðlauna verði lækkaður í 434.275 krónur. Til vara krefst stefnda þess, að áfrýjanda verði gert að greiða sér bætur sömu fjárhæðar og með sömu dráttarvöxtum og dæmdir voru í héraði. Í báðum tilvikum krefst hún málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Fyrir Hæstarétt hafa verið lögð ný gögn um aðild stefndu að Lífeyrissjóði starfsmanna ríkisins.

I.

Með lögum nr. 20/1993 um stofnun hlutafélags um Síldarverksmiðjur ríkisins var ríkisstjórninni lögð sú skylda á herðar að stofna hlutafélag, er tæki við rekstri verksmiðjanna, og var henni í því skyni heimilað að leggja hlutafélaginu til eignir þeirra sem stofnfé. Samkvæmt 7. gr. laganna skyldu fastráðnir starfsmenn Síldarverksmiðja ríkisins hafa rétt til starfa hjá hinu nýja hlutafélagi við stofnun þess, og skyldi þeim „boðin sambærileg staða hjá félaginu og þeir gegndu áður hjá verksmiðjunum“. Þá sagði í greininni: „Ákvæði 14. gr. laga nr. 38/1954 um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins á því ekki við um þá starfsmenn.“

SR-mjöl hf. tók við rekstri Síldarverksmiðja ríkisins 1. ágúst 1993, og tók stefnda við starfi hjá hinu nýja hlutafélagi.

II.

Óumdeilt er, að í starfi sínu hjá Síldarverksmiðjum ríkisins naut stefnda réttarstöðu opinberra starfsmanna samkvæmt lögum nr. 38/1954. Hún fékk ekki lakari laun en áður hjá hinu nýja hlutafélagi. Þá hafði stefnda rétt til að vera áfram í Lífeyrissjóði starfsmanna ríkisins samkvæmt 2. mgr. 17. gr. laga um sjóðinn nr. 29/1963. Hins vegar er ljóst, að réttindi hennar í lífeyrissjóðnum verða með öðrum hætti en verið hefði í áframhaldandi starfi hjá ríkinu. Í bréfi lífeyrissjóðsins til lögmanns stefndu 22. október 1996 segir, að með iðgjaldagreiðslum stefndu eftir breytinguna hækki sá hundraðshluti lífeyris hjá henni, sem lífeyrir sé reiknaður eftir, á sama hátt og hjá öðrum sjóðfélögum. Hins vegar ávinni hún sér ekki aukinn starfsaldur eftir niðurlagningu stöðu. Að því marki, sem starfsaldur hafi áhrif á launabætur og ef til vill launaflokk, verði við töku lífeyris miðað við þann starfsaldur, sem hún hafði áunnið sér fram að þeim tíma, er Síldarverksmiðjum ríkisins var breytt í hlutafélag. Þegar stefnda fari á lífeyri, verði hann reiknaður sem hundraðshluti af launum, sem greidd verða fyrir þau störf hjá ríkinu, er talin yrðu sambærileg við það starf, sem hún gegndi síðast hjá Síldarverksmiðjum ríkisins. Störf hennar hjá SR-mjöli hf. hefðu engin áhrif á þessa viðmiðun.

Þá er fram komið í málinu, að starfskjör stefndu hjá hinu nýja hlutafélagi réðust að öðru leyti af kjarasamningi Verslunarmannafélags Reykjavíkur. Ekki er ágreiningur um, að sá kjarasamningur veiti ekki rétt til fyrirframgreiðslu launa eða biðlauna við niðurlagningu stöðu og ákvæði um veikindarétt, fæðingarorlof og slysatryggingu séu þar með nokkuð öðrum hætti en í kjarasamningum starfsmanna ríkisins.

III.

Við úrlausn málsins þykir ekki nauðsynlegt að taka afstöðu til þess, með hverjum hætti það bar að, að stefnda tók við starfi hjá SR-mjöli hf. Hins vegar er ósannað, að starf hennar hjá hlutafélaginu sé sambærilegt fyrra starfi hjá Síldarverksmiðjum ríkisins í þeirri

merkingu, að stefnda hafi haldið jafngóðum starfskjörum og áður og njóti sömu réttinda að lögum og hún naut sem ríkisstarfsmaður og hefði notið áfram að óbreyttu. Dómstólar hafa túlkað 14. gr. laga nr. 38/1954 svo, að biðlaunaréttur sé fyrir hendi við niðurlagningu stöðu, þótt sá starfi, sem stöðunni fylgdi, verði áfram ræktur á vegum annars aðila en ríkisins, sbr. til dæmis H. 1964, 936, og H. 1990, 452. Þótt laun og viðfangsefni í hinni nýju stöðu séu hin sömu og í hinni eldri, verður nýja staðan ekki talin sambærileg hinni fyrri, ef um hin sérstöku réttindi samkvæmt lögum nr. 38/1954 er ekki að ræða í nýju stöðunni, sbr. dóm Hæstaréttar 24. október 1996 í máli nr. 307/1995.

Samkvæmt framansögðu verða kröfur stefndu um biðlaun og dráttarvexti teknar til greina.

Rétt þykir, að áfrýjandi greiði stefndu málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Áfrýjandi, íslenska ríkið, greiði stefndu, Guðnýju Árnadóttur, 434.275 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af 71.084 krónum frá 1. ágúst 1993 til 1. september sama ár, af 142.168 krónum frá þeim degi til 1. október sama ár, af 213.252 krónum frá þeim degi til 1. nóvember sama ár, af 284.336 krónum frá þeim degi til 1. desember sama ár, af 363.191 krónu frá þeim degi til 1. janúar 1994, en af 434.275 krónum frá þeim degi til greiðsludags.

Áfrýjandi greiði stefndu 300.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

S é r a t k v æ ð i Hjartar Torfasonar

Með lögum nr. 20/1993 var sú ákvörðun tekin að breyta Síldarverksmiðjum ríkisins úr fyrirtæki í ríkiseign í fyrirtæki, sem yrði eign hlutafélags og rekið á svipuðum grundvelli og hliðstæð einka-fyrirtæki. Í 7. gr. laganna var fjallað um afleiðingar þessarar breytingar fyrir fastráðna starfsmenn fyrirtækisins, sem sumir töldust

ríkisstarfsmenn, en aðrir ekki. Sagði efnislega í fyrri málslið hennar, að þessir starfsmenn skyldu allir hafa rétt til starfa hjá hlutafélaginu við stofnun þess og þeim boðin sambærileg staða hjá félaginu og þeir gegndu áður hjá verksmiðjunum. Í síðari málslið sagði jafnframt, að 14. gr. laga nr. 38/1954 um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins ætti því ekki við um þá starfsmenn, þ. e. ríkisstarfsmennina í þjónustu fyrirtækisins. Í greinargerð með frumvarpi til laganna var þetta skýrt á þá leið, að ætlunin væri að tryggja hinum föstu starfsmönnum sömu störf við stofnun félagsins og þeir gegndu áður. Af því leiddi, að engin breyting yrði á atvinnumöguleikum, launum eða lífeyrisréttindum þeirra. Ákvæði 14. gr. um biðlaun við niðurlagningu á stöðu þættu því ekki eiga við.

Samkvæmt meginmarkmiði laganna lá það fyrir, að þeir starfsmenn verksmiðjanna, er töldust til ríkisstarfsmanna, yrðu ekki lengur í þeim hópi eftir breytinguna og nytu ekki sjálfkrafa þeirra sérstöku réttinda eða bæru þær sérstöku skyldur, sem fylgdu starfi á vegum ríkisins samkvæmt lögum nr. 38/1954 eða öðrum heimildum. Ætla verður, að ákvæði 7. gr. laganna hafi verið við þetta miðuð, svo að skýra beri orðin „sambærilega stöðu“ með þeirri takmörkun, sem í því fólst, að um var að ræða stöðu hjá hlutafélaginu. Hafi aðallega verið átt við, að þessum mönnum yrði tryggður réttur til að halda áfram í sama starfi, eins og gefið var til kynna í greinargerð, fremur en hitt, að réttindi þeirra í stöðunni eða vegna hennar yrðu hin sömu í öllu verulegu, eins og lagt hefur verið til grundvallar við skýringu á samsvarandi orðum í 1. mgr. 14. gr. laga nr. 38/1954. Fullyrðingar í greinargerð um óbreytta atvinnumöguleika verður og að skilja með sömu takmörkun.

Munurinn í réttindum ríkisstarfsmannanna, sem hlaut að fylgja breytingunni að öðru jöfnu, var meðal annars sá, að þeir máttu ekki vænta þess að eiga rétt til biðlauna frá hlutafélaginu, ef til þess kæmi, að staða þeirra yrði lögð niður. Í 7. gr. laganna fólst þannig ákvörðun um, að starfsmennirnir yrðu sviptir þessum rétti, án þess að annað kæmi í staðinn en starf þeirra hjá félaginu og starfskjör eftir samningum við hinn nýja vinnuveitanda.

Á það má fallast með áfrýjanda, eins og hér stendur á, að lögjafinn hafi haft vald til að mæla fyrir um þessa sviptingu og skerða þannig þau réttindi, sem starfsmennirnir áttu vegna stöðu sinnar

samkvæmt 14. gr. laga nr. 38/1954, með nýjum lögum. Má líta svo á, að fyrirmælin hafi átt sér málefnalegan grundvöll, sem varðaði almenningsspörf, auk þess sem ráðstöfun í þágu starfsmannanna hafi komið til nokkurs mótvægis við skerðinguna. Á hinn bóginn vörðuðu þau einstakt fyrirtæki og fámennan hóp manna, og áhrif þeirra voru í raun afturvirk. Þegar litið er til þessa og einkum hins síðastnefnda, verður ekki á það fallist, að fyrirmælin hafi verið samþýðanleg þeim rétti, sem starfsmennirnir áttu að njóta samkvæmt stjórnarskrá lýðveldisins nr. 33/1944. Biðlaunarétturinn fól í sér áunnin réttindi, sem vörðuðu atvinnuöryggi manna. Réttindin voru að vísu háð því skilyrði, að staða á vegum ríkisins yrði lögð niður, en hlutu að verða virk að öðru jöfnu, ef fyrirtækinu yrði breytt í það horf, sem ákveðið var með lögnum, þar sem þetta skilyrði kæmi þá fram. Það leiddi þannig af meginreglu 67. gr. stjórnarskrárinnar, sbr. nú 72. gr. hennar, og þeirri jafnræðisreglu, sem tengd er þessari grein og öðrum ákvæðum stjórnarskrárinnar, að fyrirmælin væru óheimil, nema fullar bætur væru ætlaðar fyrir þá réttindaskerðingu, sem í þeim fólst.

Stefnda þáði starf hjá hlutafélaginu, eins og lýst er í hinum áfrýjaða dómi. Var starfið nánast hið sama og það, er hún gegndi áður, og launakjör ekki lakari. Hún nýtur áfram þeirra réttinda, sem hún hafði öðlast í Lífeyrissjóði starfsmanna ríkisins, og hefur heimild til að vera áfram sjóðfélagi þar, þótt hún vinni ekki til réttinda á sama hátt og áður. Starfskjör hennar til þessa hafa annars ráðist af kjarasamningi Verslunarmannafélags Reykjavíkur. Sá samningur veitir ekki biðlaunarétt við niðurlagningu á stöðu, og þess er ekki sérstaklega að vænta, að sá réttur verði veittur henni af hálfu hlutafélagsins.

Á grundvelli þess, sem hér var rakið, ber að fallast á þá varakröfu stefndu, að henni verði dæmdar bætur fyrir missi biðlaunaréttar samkvæmt 14. gr. laga nr. 38/1954. Hún telur bæturnar eiga að nema fullri fjárhæð þeirra biðlauna, sem hún hafði unnið til, 434.275 krónum, en af hálfu áfrýjanda er litið svo á, að hún hafi ekki beðið neitt tjón sakir þess, hvaða kosti hún býr nú við. Hefur hvorugur málsaðila reynt að meta, hver önnur niðurstaða komi til greina.

Þótt fyrir hafi legið, að biðlaunaréttur stefndu yrði virkur að öðru jöfnu við umrædda breytingu á fyrirtækinu, er einnig heimilt og

skylt að líta til þess, að með lögnum var henni tryggður aðgangur að sams konar starfi og hún hafði á hendi, án þess að starfskjörum hennar gæti talist raskað, svo að máli skipti, þegar lítið væri til skamms tíma. Má telja hana betur setta en ella fyrir það, að hún þáði þetta starf, og meta nokkurs þá möguleika, sem það veitti henni til að treysta atvinnuöryggi sitt. Verður ekki vikist undan því mati, þótt fara þurfi að álitum.

Þegar aðstæður stefndu eru virtar í heild ásamt inntaki biðlaunaréttarins, verður samkvæmt þessu að telja hæfilegt að taka kröfu hennar til greina með þeim hætti, að henni verði dæmdar bætur, er nemi sem næst 60% af fjárhæð fyrrgreindra biðlauna, 265.000 krónum. Greiði áfrýjandi henni þær með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. ágúst 1993 til þingfestingardags máls þessa 27. júní 1995, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laganna frá þeim degi til greiðsludags auk málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 5. janúar 1996.

Mál þetta, sem dómtekið var 19. desember sl., er höfðað fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur af Guðnýju Árnadóttur, kt. 140462-4119, Brekkubýggð 26, Garðabæ, gegn ríkissjóði Íslands, kt. 550169-2829, með því, að ríkislögmaður tók við stefnu 26. júní 1995 og áritaði, að fallið væri frá stefnufresti.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru, að stefndi verði aðallega dæmdur til greiðslu biðlauna, að fjárhæð 441.902 krónur, ásamt dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, sem reiknist af fjárhæðum og eftir tímabilum á eftirgreindan hátt:

- af 71.081 kr. frá 1. 8. 1993 til 1. 9. 1993,
- af 142.168 kr. frá 1. 9. 1993 til 1. 10. 1993,
- af 213.252 kr. frá 1. 10. 1993 til 1. 11. 1993,
- af 284.366 kr. frá 1. 11. 1993 til 1. 12. 1993,
- af 370.818 kr. frá 1. 12. 1993 til 1. 1. 1994,
- af 441.902 kr. frá 1. 1. 1994 til greiðsludags.

Til vara er krafist skaðabóta, að fjárhæð 441.902 krónur, ásamt dráttarvöxtum á sama hátt og í aðalkröfu.

Í báðum tilvikum er krafist málskostnaðar skv. gjaldskrá Lögmannna Mörkinni 1.

Loks er þess krafist, að stefnda verði gert að bæta stefnanda þann kostnað, sem hlýst af greiðslu virðisaukaskatts á málskostnað.

Dómkröfur stefnda eru aðallega að verða sýknaður af öllum kröfum stefnanda og að stefnda verði tildæmdur málskostnaður samkvæmt mati réttarins. Til vara krefst stefndi, að kröfur stefnanda verði lækkaðar og málskostnaður felldur niður.

I.

Stefnandi mun hafa ráðið sig til starfa hjá Síldarverksmiðjum ríkisins 15. nóvember 1986 og starfað þar óslitið til þess tíma, að SR-mjöl hf. tók við rekstri verksmiðjanna 1. ágúst 1993. Fram til 1. september 1991 mun stefnandi hafa verið í fullu starfi hjá Síldarverksmiðjum ríkisins, en eftir það í 60% starfi allt til þess, er Síldarverksmiðjur ríkisins voru lagðar niður sem ríkisfyrirtæki með lögum um stofnun hlutafélags um Síldarverksmiðjur ríkisins nr. 20/1993. Ekki er deilt um, að stefnandi naut réttarstöðu ríkisstarfsmanna, þar til staða hennar var lögð niður með þessum lögum.

Þegar SR-mjöl hf. tók við rekstrinum 1. ágúst 1993, hóf stefnandi störf hjá félaginu. Ekki er því haldið fram, að SR-mjöl hf. greiði stefnanda lægri laun en Síldarverksmiðjur ríkisins gerðu. Í máli þessu er hins vegar deilt um rétt stefnanda til biðlauna skv. ákvæðum 14. gr. laga nr. 38/1954, en af hálfu stefnda er því haldið fram, að ákvæði 7. gr. laga nr. 20/1993 og ráðning stefnanda til SR-mjöls hf. valdi því, að stefnandi eigi ekki rétt til biðlauna.

7. gr. laga nr. 20/1993 er svohljóðandi: „Fastráðnir starfsmenn Síldarverksmiðja ríkisins skulu hafa rétt til starfa hjá nýja hlutafélaginu við stofnun þess, og skal þeim boðin sambærileg staða hjá félaginu og þeir gegndu áður hjá verksmiðjunum. Ákvæði 14. gr. laga nr. 38/1954 um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins á því ekki við um þá starfsmenn.“

II.

Stefnandi telur 2. ml. 7. gr. laga nr. 20/1993 brjóta í bága við jafnræðisreglu stjórnskipunar Íslands og alþjóðasáttmála, sem íslenska ríkið hefur gerst aðili að. Fram komi í greinargerð með lögum nr. 20/1993, að fastráðnir starfsmenn Síldarverksmiðja ríkisins voru 50 og af þeim hafi 14 greitt iðgjöld í Lífeyrissjóð ríkisstarfsmanna. Því sé ljóst, að ekki sé um almenna lagasetningu að ræða, sem lúti að ótilgreindum hópi manna, svo sem jafnræðisreglan gerir ráð fyrir. Öllu heldur sé um að ræða lagasetningu, sem feli í sér, að áunnin og lögbundin réttindi þröngs og afmarkaðs hóps eru afnumin, þegar á þau réttindi reynir. Stefnandi telur, að heimild löggjafans til að skerða réttindi þegnanna sé reist á því, að hagsmunir, sem ætlunin er að styðja með lögum, séu til muna meiri en þeir, sem skertir verða með sömu lögum. Á það skorti í þessu tilviki, engin gild rök séu fyrir þessu ákvæði í lögum um stofnun hlutafélags um Síldarverksmiðjur ríkisins. Auk þess telur stefnandi, að starf hjá hlutafélagi geti aldrei orðið sambærilegt starfi hjá

ríkisfyrirtæki með þeirri vernd, sem lög nr. 38/1954 veita; þess vegna hafi ekki verið forsendur fyrir því, að fastráðnum starfsmönnum hjá Síldarverksmiðjum ríkisins yrðu tryggð sambærileg störf hjá SR-mjöli hf. og að þessu leyti sé ákvæði 7. gr. laga nr. 20/1993 marklaust.

Stefnandi rökstyður kröfu sína til vara þannig, að staða sín í þjónustu ríkisins hafi verið lögð niður og hún verið svipt biðlaunum skv. 14. gr. laga um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins nr. 38/1954, en það standist ekki gagnvart 67. gr. stjórnarskrárinnar (nú 72. gr.), nema fullt verð komi fyrir, sem sé sama fjárhæð og biðlaun hefðu orðið.

Stefnufjárhæð í aðal- og varakröfu grundvallar stefnandi á svolátandi greinargerð Starfsmannafélags ríkisstofnana frá 12. febrúar 1994 á því, hver föst laun hefðu orðið mánuðina frá ágúst 1993 til og með janúar 1994: „Það staðfestist hér með, að laun Guðnýjar Árnadóttur, kt. 140462-4119, Brekkubyggð 26, Garðabæ, í launaflokki 247-8 hefðu orðið í 60% starfi, sem hér segir, eftirtalda mánuði hjá Síldarverksmiðjum ríkisins:

	Laun			Föst yfirvinna		Samtals		
ágúst 1993	kr.	58.115	13,39 tímar	kr.	12.969	kr.	71.084	
september 1993	–	58.115	13,39 tímar	–	12.969	–	71.084	
október 1993	–	58.115	13,39 tímar	–	12.969	–	71.084	
nóvember 1993	–	58.115	13,39 tímar	–	12.969	–	71.084	
desember 1993	–	58.115	13,39 tímar	–	12.969	–	71.084	
janúar 1994	–	58.115	13,39 tímar	–	12.969	–	71.084	
		<u>Kr.</u>	<u>348.690</u>		<u>Kr.</u>	<u>77.814</u>	<u>Kr.</u>	<u>426.504</u>
Desember-								
uppbót	kr.	15.398						
Orlof 10,17%	–	44.941						
		<u>Kr.</u>	<u>486.843</u>					
Samtals	Kr.	486.843						

...“

Biðlaun telur stefnandi gjaldfalla á sama hátt og ef hún hefði haldið starfi sínu óbreyttu. Kveðst hún því gera kröfu um hver mánaðarlaun frá þeim tíma, er þau hefðu átt að koma til útborgunar, og þar með dráttarvaxta frá sama tíma skv. vaxtalögum. Kröfu um málskostnað kveðst stefnandi styðja við ákv. 130. gr. laga nr. 91/1991. Kröfu um bætur vegna kostnaðar, sem hlýst af greiðslu virðisaukaskatts á málskostnað, kveður stefnandi vera skaðleysiskröfu, til komna af þeirri lagaskyldu, sem hvíli á stefnanda, að greiða virðisaukaskatt af lögmannsþjónustu og vegna þess að stefnandi njóti ekki frádráttarréttar vegna skattsins.

III.

Stefndi heldur því fram, að þar sem kveðið sé á um biðlaunarétt ríkisstarfsmanna í almennum lögum, sé ekkert því til fyrirstöðu að breyta því ákvæði með almennum lögum. Stefndi telur því, að við úrlausn málsins komi aðeins til álita, hvort ákvæði 2. málslíðar 7. gr. laga nr. 20/1993 sé gild réttarheimild gagnvart stjórnarskrá eða ekki. Stefndi telur, að nefnt ákvæði sé í hvívetna samþýðanlegt stjórnarskrá lýðveldisins. Stefndi mótmælir því, að með lögnum hafi verið brotin jafnræðisregla íslenskrar stjórnskipunar. Stefndi staðhæfir, að óraunhæft sé að miða almennt við ríkisstarfsmenn til samanburðar við aðstöðu stefnanda, þar sem henni hafi að lögum verið tryggður réttur til sambærilegs starfs eftir niðurlagningu stöðu. Þá hafi stefnanda gefist kostur á að nýta biðlaunarétt sinn 1. ágúst 1993, en valið í þess stað að taka við sambærilegu starfi hjá hinu nýja hlutafélagi; m. ö. o. hefði stefnandi ekki þegið sambærilegt starf, hefði hún fengið biðlaun eins og ríkisstarfsmenn almennt að uppfylltum skilyrðum 14. gr. laga nr. 38/1954. Af þessum ástæðum m. a. telur stefndi augljóst, að ekki sé um brot á jafnræðisreglu stjórnskipunarréttar að ræða. Ákvæði 7. gr. laga nr. 20/1993 taki til allra þeirra starfsmanna, sem nutu réttarstöðu samkvæmt lögum nr. 38/1954 vegna starfa sinna hjá Síldarverksmiðjum ríkisins og þáðu starf hjá hinu nýja félagi, engum hafi verið mismunað. Í þessu sambandi bendir stefndi á, að löggjafinn hafi á síðustu árum sett sams konar ákvæði í lög, þegar heimild hefur verið veitt til að stofna hlutafélög um fyrirtæki og stofnanir í eigu ríkisins. Nefnir stefndi í því sambandi 6. gr. laga nr. 107/1985 um Jarðboranir hf., 2. gr. laga nr. 59/1988 um breytingu á lögum nr. 85/1979 um skipulag ferðamála, 3. gr. laga nr. 45/1989 um stofnun hlutafélags um Ríkisprentsmiðjuna Gutenberg, 4. gr. laga nr. 28/1993 um Sementsverksmiðju ríkisins og 3. gr. laga nr. 75/1994 um stofnun hlutafélags um Lyfjaverslun ríkisins. Telur stefndi ótvírætt samkvæmt framansögðu, að hið umdeilda lagaákvæði byggist ótvírætt á jafnræðisreglu og málefnalegum grundvelli, en grundvallarmarkmið ákvæðisins sé að tryggja starfsmönnum sambærileg störf og þeir höfðu hjá Síldarverksmiðjum ríkisins.

Um skaðabótakröfu stefnanda, sem stefnandi gerir til vara, mótmælir stefndi því, að stefnandi hafi með 7. gr. laga nr. 20/1993 verið svipt rétti til biðlauna. Enn fremur mótmælir stefndi því, að réttur samkvæmt 14. gr. laga nr. 38/1954 geti talist eign í skilningi 67. gr. stjórnarskrár (nú 72. gr.). Með rétti til biðlauna kveður stefndi ríkisstarfsmönnum aðeins tryggður réttur til launagreiðslna um tiltekinn tíma, ef staða þeirra er lögð niður, en slíkur réttur sé háður mjög óvissu skilyrði, þ. e., að staða sé lögð niður, án þess að það varði starfsmanninn sjálfan á nokkurn hátt. Þannig verði biðlaunarétt-

ur ekki til vegna vinnu- eða fjárframlaga af hálfu starfsmannsins; hann geti ekki haft umráð biðlaunaréttar, framselt hann eða metið til fjár, meðan meginskilyrði hans eru óuppfyllt. Stefndi telur, að réttur samkvæmt 14. gr. geti ekki notið eignarréttarverndar, þar sem hann sé almennt háður of fjarlægum og óvissum skilyrðum til að falla undir hugtakið eign í skilningi 67. gr. stjórnarskrár.

Þótt lítið yrði svo á, að réttur samkvæmt 14. gr. laga nr. 38/1954 gæti notið eignarréttarverndar, telur stefndi, að ekki séu skilyrði til að fallast á varakröfur stefnanda, þar sem almenni löggjafinn hafi heimild til að skerða bótalest þennan rétt. Og þótt ekki yrði fallist á það, væri eigi að síður ekki skilyrði til greiðslu skaðabóta, þar sem engu tjóni væri fyrir að fara.

Þótt fallist yrði á, að réttur samkvæmt umræddri 14. gr. væri verndaður af stjórnskipunarlögum, telur stefndi, að stefnanda hafi í raun verið tryggðar fullar bætur fyrir með sambærilegu starfi, eins og raunar ákvæði 14. gr. laga nr. 38/1954 geri sjálft ráð fyrir, – en í bótaréttarlegu tilliti hljóti að horfa eins við að taka við sambærilegu starfi hjá öðrum aðila en ríkinu, m. ö. o. hafi löggjafinn með því að tryggja stefnanda sambærilegt starf og áður fengið stefnanda fullar bætur.

Til stuðnings varakröfu vísar stefnandi einkum til þess, að aðeins komi til greina þær bætur, sem nemi sönnuðu tjóni stefnanda. Enn fremur er við það miðað, að ekki sé fallist á greiðslu desemberuppbótar. Þá er upphafstíma dráttarvaxta mótmælt, þar sem í raun sé um bótakröfu að ræða af hálfu stefnanda í báðum tilvikum. Stefnandi telur ekki skilyrði til að reikna dráttarvexti nema frá þingfestingardegi í fyrsta lagi eða dómsuppkvaðningardegi.

Til stuðnings kröfum um málskostnað vísar stefndi til XXI. kafla laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála.

IV.

Lög um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins nr. 38/1954 taka til hvers manns, sem er skipaður, settur eða ráðinn í þjónustu ríkisins með föstum launum, meðan hann gegnir starfanum, enda verði starf hans talið aðalstarf, eins og segir í 1. gr. laganna. Óumdeilt er, að stefnandi var ríkisstarfsmaður í þessum skilningi. Í 1. mgr. 14. gr. laganna segir: „Nú er staða lögð niður, og skal þá starfsmaður jafnan fá föst laun, er starfanum fylgdu, greidd í 6 mánuði, frá því að hann lét af starfi, ef hann hefur verið í þjónustu ríkisins skemur en 15 ár, en í 12 mánuði, eigi hann að baki lengri þjónustualdur, enda hafi hann þá ekki hafnað annarri sambærilegri stöðu á vegum ríkisins.“ Af þessum texta verður ekki dregin önnur ályktun en sú, að ríkis-

starfsmaður eigi jafnan rétt á biðlaunum, ef staða hans er lögð niður, nema hann hafni annarri sambærilegri stöðu á vegum ríkisins.

Í 2. málslíð 7. gr. laga um stofnun hlutafélags um Síldarverksmiðjur ríkisins segir, að ákvæði 14. gr. laga nr. 38/1954 um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins eigi ekki við um fastráðna starfsmenn Síldarverksmiðja ríkisins, fimmtíu að tölu skv. greinargerð með frumvarpi til laganna, – af því að þeir hafi skv. 1. málslíð sömu greinar rétt til „sambærilegra“ starfa hjá hlutafélaginu, sem tók við eignum Síldarverksmiðja ríkisins, og þeir gegndu áður hjá ríkisverksmiðjunum.

Ljóst er, að stefnanda var ekki boðið sambærilegt starf hjá ríkinu, er staða hennar hjá Síldarverksmiðjum ríkisins var lögð niður við breytingu fyrirtækisins í almennt hlutafélag með lögum nr. 20/1993. Nýtur stefnandi því ekki stöðu ríkisstarfsmanns nú, sem áður var, með þeim réttindum, er því fylgja. Staða stefnanda hjá hlutafélagi er þannig ekki sambærileg fyrri stöðu stefnanda hjá ríkisfyrirtæki. Verður því að telja, að stefnandi eigi rétt til biðlauna samkvæmt 14. gr. laga nr. 38/1954. Ákvæði 2. málslíðar 7. gr. laga nr. 20/1993 breytir engu þar um, sem þykir að óbreyttum ákvæðum 14. gr. laga nr. 38/1954 brjóta gegn viðurkenndri reglu um jafnræði þegnanna. Er því fallist á dómkröfur stefnanda um biðlaun ásamt dráttarvöxtum, eins og krafist er.

Eftir þessum úrslitum er rétt, að stefndi greiði stefnanda 110.000 krónur í málskostnað, og hefur þá ekki verið tekið tillit til virðisaukaskatts.

Páll Þorsteinsson héraðsdómari kveður upp dóminn.

D ó m s o r ð:

Stefndi, ríkissjóður Íslands, greiði stefnanda, Guðnýju Árnadóttur, 441.902 krónur með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af 71.081 kr. frá 1. 8. 1993 til 1. 9. 1993, af 142.168 kr. frá 1. 9. 1993 til 1. 10. 1993, af 213.252 kr. frá 1. 10. 1993 til 1. 11. 1993, af 284.336 kr. frá 1. 11. 1993 til 1. 12. 1993, af 370.818 kr. frá 1. 12. 1993 til 1. 1. 1994 og af 441.902 kr. frá 1. 1. 1994 til greiðsludags.

Stefndi greiði stefnanda 110.000 krónur í málskostnað.